

KOLONİ DEVRİNDE YERLİ KADIN TÛCCAR MADAWADA HAKKINDA YENİ BELGELER

Salih ÇEÇEN*

Aslı Çiçek ÖZBEK BİLGİLİ**

Makale Bilgisi

Başvuru: 12 Temmuz 2023

Kabul: 8 Kasım 2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Info

Received: July 12, 2023

Accepted: November 08, 2023

Öz

Burada tanıtılacak metinler Uşur-şa-İştar'ın arşivine ait olup yerli kadın tüccar olan Madawada hakkında bilgiler içeren belgelerdir. Bu belgeler, Asurlu olmayan, yerli bir kadın tüccar Madawada'nın ticari hayattaki konumu, ticaretini yaptığı mallar ve özellikle ailesi hakkında yeni bilgiler sunmaktadır. Belgelerden birinin limum ile tarihlendirilmiş olması da oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Kültepe, Eski Asurca, Madawada, Tüccar, Kadın.

New Documents about Native Woman Merchant Madawada in the Colony Era

Abstract

The texts to be introduced here belong to the archive of Uşur-şa-İştar and are documents containing information about Madawada, a native woman merchant. These documents provide new information about a non-Assyrian, native woman merchant Madawada's position in commercial life, the goods she traded, and especially her family. It is also very important that one of the documents is dated limum.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Sumeroloji Anabilim Dalı, cecen@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2291-6426.

** Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Anabilim Dalı, aslicicekozbe@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1073-0341.

Keywords: *Kültepe, Old Assyrian, Madawada, Merchant, Female.*

Eski Asur Dönemi (MÖ 1972-1718), Türkiye’de bulunan Kaniş ile Irak’ta bulunan Asur arasındaki uzun mesafeli ticaretle karakterize edilir.¹ MÖ 2. binyılın başında, Dicle Nehri kıyısındaki Asur şehir devletinin sakinleri, Anadolu ile büyük ölçekli ticaret alışverişleri düzenlemişlerdir. Asurlular, Orta Anadolu’ya kalay ve dokuma ihraç ederek altın ve gümüşü geri götürmüşlerdir. Onlar evlerinden uzakta, yabancı bir ülkeye yerleşmişlerdir. Ticaretleri, yerel Anadolu krallarıyla yapılan anlaşmalarla desteklenmişti. Bu düzenli ticaret, Türkiye’de Kayseri yakınlarındaki Kaniş’te keşfedilen, çoğu MÖ 19. yüzyıla tarihlenen Asur tüccar arşivleri tarafından çok iyi belgelenmiştir.²

Anadolu’daki Asur ticaret kolonileri 200 yılı aşkın bir süre varlıklarını korumuşlardır. Asurlu tüccarlar II. tabakada yaklaşık 90 yıl, Koloni devrinin geç safhasını teşkil eden Ib’de ise yaklaşık 110 yıl oturmuşlardır.³ Kültepe’de bulunan, bu süre içerisinde tarihli binlerce çivi yazılı tablet bize Koloni devri hakkında oldukça fazla bilgi sunmaktadır. Dönemin ticari hayatı ve ekonomisi, ticari mallar, vergiler, hukuk sistemi, borç tutanakları, antlaşma kayıtları ve dahası gibi birçok alanda bilgi edinebilmemizin nedeni dönem tüccarlarının her türden belgelerini titizlikle arşivlerinde saklamış olmalarıdır.⁴

Kayıtlarda bahsi geçen tüccarların büyük bir çoğunluğu erkektir. Fakat Kaniş-kārumu’nda oturmuş Asurlu tüccarlarla, onların Asur’daki kadın yakınları arasındaki yazışmalar, bazı kadınların, kocalarının ya da erkek kardeşlerinin yanında aktif bir biçimde ticarî hayatın içinde yer aldıklarını ortaya koymaktadır.⁵ Asurlu kadınların ücretli ve evde yaptıkları işler

¹ Sarah P. Schlüter, “Madawada Portrait of a ‘Businesswoman’?”, Published in: B. Baragli, A. Dietz, Zs. J. Földi, P. Heindl, P. Lohmann and S. P. Schlüter (eds.), *Distant Worlds and Beyond. Special Issue Dedicated to the Graduate School Distant Worlds (2012–2021)*, *Distant Worlds Journal Special*, Issue 3, Heidelberg, Propylaeum (2021): 145.

² Cécile Michel, “The Old Assyrian Trade in the light of Recent Kültepe Archives”, *Journal of the Canadian Society for Mesopotamian Studies* 3, (2008): 71.

³ Cahit Günbattı, “An Eponym List (KEL G) from Kültepe”, *AoF* 35/1, (2008): 117.

⁴ Bkz. Hakan, Erol, “Anadolu’da Tarihi Çağların Başlaması: Asur Ticaret Kolonileri Dönemi (MÖ 1972-1718)” *Anadolu Uygarlıkları (Tarihöncesi Dönemlerden Eski Çağ’ın Sonuna Kadar)*, eds. K. Doğancı ve F. S. Erbaşı, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale, (2023).

⁵ Cahit Günbattı, “Kültepe Tabletlerine Göre, Kadınların Ticarî Faaliyetleri Hakkında Bazı Gözlemler”, XI. *TTKB*, (1994): 191.

bulunmaktaydı.⁶ Kadınlar, başta dokuma sanayinde olmak üzere, çeşitli malları üretmekle kalmayıp, bunları bizzat pazarlıyorlar; Anadolu'da şehir şehir dolaşarak ticaret yapan tüccar koca ve kardeşlerinin sanki bir iş ortağı gibi, Asur'daki her türlü ticarî ve hukukî işlerini yürütüyorlardı. Bu ağır yükümlülükleri yerine getirirken, kocalarının gelir ve giderlerini yakından takip ve kontrol ettikleri de anlaşılmaktadır.⁷

Öte yandan Anadolu'daki yerli kadınlar hakkında bilgi oldukça azdır. Önde gelen tüccarların arşivlerinde verilen bilgiler dışında, Asurlu olmayan kadınlar ve onların işleri hakkında çok az şey bilinmektedir. Bir istisna olarak, alacaklı şekilde hareket eden ve genellikle "iş kadını" olarak anılan Madawada gösterilebilir.⁸ Madawada hakkında bulunan 10 metnin 8'i İrfan Albayrak tarafından bir makalede yayınlanmıştır ve bu metinlerin bahsi Madawada'nın yerli bir kadını köle olarak satın alması, alacağı olan gümüş, buğday, arpa ve ekmek üzerinedir.⁹ Bir diğer metin ise yine İrfan Albayrak tarafından V. Uluslararası Hititoloji Kongresi'nde bildiri olarak sunulan makalede yer alan metinlerden birisidir.¹⁰ Bu metin (Kt. o/k 72), yerli tüccar Madawada'ya ait bir borç sözleşmesidir ve alacaklı olduğu belli bir miktar gümüş, arpa ve buğdaydan bahsedilmektedir. Madawada'nın isminin geçtiği bir diğer belgede ise Madawada'nın yine alacaklı olduğu 6 şekel gümüş hakkında bilgi bulunmaktadır.¹¹

Bu çalışmamızda ise yerli kadın tüccar Madawada'nın ticari faaliyetleri hakkında bilgi içeren dört yeni belgeyi inceleyeceğiz. Bu belgeler Kültepe'de ele geçmiş en büyük arşiv olan 1962 yılında ortaya çıkarılmış Uşur-Şa-İstar'ın arşivine aittir. İlk iki belge birbirinin kopyasıdır, fakat aralarında birkaç küçük fark görülmektedir. İlk metinde isim "Madawada", ikinci metinde ise "Madamada" olarak kaydedilmiş olsa da bu isimlerin farklı isimler olmadığını, iki şekilde de yazılabilen aynı isimler olduğunu biliyoruz.¹² Her iki metinde de sayılan mallar arasında Madawada'ya ait broş

⁶ Cécile Michel, "Women Work, Men are Professionals in the Old Assyrian Private Archives", *The Role of Women in Work and Society in the Ancient Near East*, *SANER* 13, Berlin: de Gruyter, Editörler B. Lion ve C. Michel, (2016): 1-2.

⁷ Cahit Günbattı, "Kültepe Tabletlerine Göre, Kadınların Ticarî Faaliyetleri Hakkında Bazı Gözlemler", 200.

⁸ Sarah P. Schlüter, "Madawada Portrait of a "Businesswoman"?", 146.

⁹ Bkz. İrfan Albayrak, "Koloni Çağında Yerli Bir Bayan 'Madawada'", 3. *UHKB*, (1998): 1-14.

¹⁰ Bkz. İrfan Albayrak, "1963 Yılı Kazılarında Ele Geçen Yerli Halkla İlgili Bir Grup Kültepe Tabletleri", 5. *UHKB*, (2005): 21-32.

¹¹ Bkz. Douglas A. Kennedy, Paul Garelli, "Seize Tablettes Cappadociennes de l'Ashmolean Museum d'Oxford", *Journal of Cuneiform Studies*, Vol. 14, No. 5, (1960): 10.

¹² Bkz. E. Laroche, "Les Noms des Hittites", *ÉTUDES LINGUISTIQUES* IV, (1966): 270.

dikkat çekmektedir. Genellikle altın, gümüş ve değerli taşlardan yapılan broşların değerlerinin çok yüksek olduğu bilinmektedir ve ticarete ayrıcalıklı mallar arasındadır. Bu metinlerde broşların değerinin belirtilmiş olması oldukça önemlidir.

No. 1. (Kt. n/k 862)

1. 1 ANŠE *ša-la-mu-[um]*
ša Ī-dī-a-b[u-um]
iš-bu-tù [(x x)]
18 GÍN KÙ.BABBAR
5. *tù-dī-[na-tum]*
ša Ma-da-wa-da
1 ANŠE
šī-lu-[la-ni]
ša Ša-lim-A-šur
10. *a-na Ī-dī-a-bi-im*
i-dī-nu mī-ma
Šāl-ma-A-šur

¹⁻³⁾ İdi-abum'un elinde tuttuğu 1 kara eşeği, ⁴⁻⁶⁾ Madawada'ya ait 18 şekel gümüş ağırlığındaki broşlar, ⁷⁻⁹⁾ Šalim-Ašur'un İdi-abum'a verdiği 1 boz eşek, ¹⁰⁻¹²⁾ İdi-abum'a verdikleri, bunların hepsi Šalim-Ašur'dadır.

No. 2. (Kt. n/k 1296)

1. 1 ANŠE *ša-lá-mu-um*
ša Ī-dī-a-bu-um
iš-bu-tù
18 GÍN KÙ.BABBAR
5. *tù-dī-na-tum*
ša Ma-da-ma-da
1 ANŠE *šī-lu-la-ni*
ša Šāl-ma-A-šùr
a-na Ī-dī-a-bi-im
10. *i-dī-nu mī-ma*
a-nim iš-tī
Šāl-ma-A-šùr

¹⁻³⁾ İdi-abum'un elinde tuttuğu 1 kara eşek, ⁴⁻⁶⁾ Madamada'ya ait 18 şekel gümüş ağırlığındaki broşlar, ⁷⁻⁹⁾ Şalim-Aşur'un İdi-abum'a verdiği ait 1 boz eşek, ¹⁰⁻¹²⁾ bunların hepsi Şalim-Aşur'dadır.

St. 5) *t/dudittum* kelimesi için sözlükte “göğüs, göğüs bölgesi” anlamı verilmektedir.¹³ Ancak belgelerdeki ifadeler göz önünde bulundurulduğunda bunun göğüse takılan bir takı yani broş olduğu anlaşılmaktadır. n/k 862 ve n/k 1296 numaralı her iki metinde de yer alan, kadınların kullandığı bir süs eşyası olan broşun, kadın bir tüccar olan Madawada'ya ait olması şaşırtıcı değildir.

St. 7) *şillānū*¹⁴ kelimesi için sözlükte “karanlık, kasvetli, gölge sağlayan” anlamları verilmektedir. Burada renk olarak “kara, boz” anlamları ile alınmıştır. Ancak metinde yer aldığı gibi yani “*şillulānū*” kelimesi sözlüklerde bulunmamaktadır.

Ele alacağımız bir diğer belgeyi içerik bakımından çok fazla bilgi içermese de, Madamada isminin içermesinden dolayı çalışmamıza eklemekteyiz. Burada sadece şahıs adları ve miktarlar belirtilmekle birlikte, hangi ticari mallardan bahsedildiği kaydedilmemiştir. Bu nedenle metnin konusu tam olarak anlaşılamamaktadır.

No. 3. (Kt. n/k 1514)

1. 2 *me-at İ-na-ah-DİNGİR*
1 *me-at İ-lī-a*
1 *me-at Puzur-İ-İstar*
1 *me-at Sū-wa-na-na*
5. 1 *me-at Šī-im-nu-ma-an*
1 *me-at En-na-num*
1 *me-at Ma-da-ma-da*

¹⁾ İnah-ili 200 adet, ²⁾ İlia 100 adet, ³⁾ Puzur-İstar 100 adet, ⁴⁾ Suwanana 100 adet, ⁵⁾ Şimnumān 100 adet, ⁶⁾ Ennanum 100 adet, ⁷⁾ Madamada 100 adet.

İnceleyeceğimiz son metin, çalışmamızın içerik bakımından en zengin metnidir ve sunduğu bilgiler son derece önemlidir. Açılmamış zarf olan bu belge, Madawada'nın eşi hakkında bilgi içeren elimizdeki tek metindir. Belgede Madawada ve eşine borç verilen kalitesiz gümüş, arpa, buğday ve gümüşün faizi konu edilmiştir. Arpa ve buğdayın harman vaktinde

¹³ CAD D, 168 (The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of The University of Chicago-Chicago 1956vd).

¹⁴ CAD S, 188.

ödeneyeği şartı bulunmaktadır. Belge ay ve yıla göre tarihlendirilmiş olup limum bilgisi içermesinden dolayı oldukça önemlidir.

Alacaklı kişi bir kadın, belki Anadolulu. Ancak tarihleme olarak Asur üslubu tercih edildiği için Asurlu da olabilir. Metinde Madawada'nın da mühründen bahsediliyor, ancak onun mührü büyük olasılıkla zarf üzerindeki boş dairesel baskılar olan yüzük baskılarıdır.

No. 4. (Kt. n/k 1933)

1. KİŞİB *Ku-ur-ku-ša-an*
DUMU *Al-du-li* KİŞİB
Ma-da-wa-da a-ši-ti-šu
KİŞİB *İş-ku-na-šu* KİŞİB
5. *Tü-nu-ma-an ša qá-nu-e*
SMB
KİŞİB *İ-ku-pi-a* DUMU
SMB
[A-š]ur-i-mi-ti 1 m[a-na
[KÛ.BABBAR] li-[ti
SMB
[i-šé-er K]u-ur-ku-ša-an
10. [ù Ma-da]-wa-da a-ši-ti-šu
[x x x]-zi ti-šu 10 na-ru-uq
[mi-iš-lam Š]E-am mi-iš-lam
[GĠG] lu 2 ú-šú-bu
[ ] KÛ.BABBAR *ši-ib-tám*
İki yüzük baskısı
İki DMB
15. ŠE-am ù GĠG i-na
ad-ri-im i-ma-du-du
İTU.KAM *a-lá-na-tim*
li-[m]u-um E-na-Sú-en₆
İki yüzük baskısı

¹⁻⁷⁾ Alduli'nin oğlu Kurkušan'ın mührü, onun eşi Madawada'nın mührü, İškunašu'nun mührü, kamyşçı Tunuman'ın mührü, Aššur-imitti'nin oğlu İkuppia'nın mührü. ⁷⁻¹²⁾ Kurkušan ve onun eşi Madawada'nın üzerinde [...]zi'nin 1 mina *liti*-gümüğü vardır. Yarısı arpa yarısı buğday 10 çuvalı *her ikisi* ilave edecek. ¹³⁻¹⁸⁾ [...] gümüğü(ün) faizi(ni) [...] da ödeyecekler]. Arpayı ve buğdayı harman vakti karşılayacaklar. Allānātum ayı, Enna-Suen'in limum yılı.

Yerli kadın tüccar Madawada/Madamada'nın eşinin ve kayınbabasının isimleri 4 nolu metnimizin 1-3. satırlarında açık olarak belirtilmiştir. Buna göre kocası Kurkušan ve kayınbabası Alduli'dir. Adı geçen belgede Uşur-ša-İstar'ın erkek kardeşlerinden biri olan İkuppia'nın da ilgili belgede mührü bulunmaktadır. Ticarete söz sahibi olarak gördüğümüz, Asurlu olmayan, yerli kadın bir tüccar olan Madawada'nın ailesi hep merak edilen bir husus olmuştur. Ticarete aktif ve güçlü olması ailesinin Asurlu olabileceği fikrini akıllara getirmiştir. Öyle ki, Dercksen'e göre Madawada'ya ait 8 borç senedinden 3'ünde Asur usulü hamuştum eponimlerinin kullanılması Madawada'nın Asurlu bir tüccarın karısı olduğunun göstergesidir.¹⁵ Ancak incelediğimiz 4 nolu metin ile bu teori çürütülmektedir. Hem eşinin hem de kayınbabasının yerli kişiler olması, Madawada'nın ticari gücünün herhangi bir Asurluya bağlı olmadığını ortaya koymaktadır. Onun bu gücü, ticaretle uğraşan varlıklı bir aileye mensup olabileceğini düşündürmektedir.

Bu metinde dikkate değer diğer bir unsur limum yılı bilgisi içermesidir. Daha önce yayınlanmış belgelerdeki ve bizim yayınladığımız belgelerdeki limum isimleri göz önünde bulundurulduğunda ortaya çıkan bilgiler şöyledir:

Daha önce yayınlanmış metinler doğrultusunda Madawada arşivinin Kaniş'in II. katına tarihlendiği düşünülmektedir. Yayınlanmış 10 metin içerisinde limum yılı belirten 3 metin bulunmaktadır. CCT I 9b'de verilen limum İddin-Abum'dur. Ancak İddin-Abum adında iki limum bulunduğu kesin tarihlendirme yapılamamaktadır. Birincisi Narbītum'un oğlu İddin-Abum'un (REL 92 = MÖ 1880), ikincisi ise İddin-Abum'un (REL 121 = MÖ 1851) limum yıllarıdır. Kt. o/k 72'de verilen limum Enna-Suen'in limum yılıdır. Burada da Enna-Suen adında iki limum bulunduğu kesin tarih verilememektedir. Birinci ihtimal Šu-Aššur'un oğlu Ennam-Suen'in (REL 106 = MÖ 1866), ikinci ihtimal ise Šu-İstar'ın oğlu Ennam-Suen'in (REL 114 = MÖ 1858) limum yılıdır. Kt. o/k 40'da verilen limum ise "Enna-Suen'i takip eden limum" ifadesiyle verilmiştir. Bu doğrultuda Enna-Suen adında iki limum olduğundan Enna-Suen'i takip eden limum da iki tanedir. Birinci ihtimal Alāhim'in oğlu Akutum'un (REL 107 = MÖ 1865), ikincisi ise Hananarum'un (REL 115 = MÖ 1857) limum yılıdır.

Bizim yayınladığımız dört metin içerisinde ise bir metinde limum bilgisi verilmiştir. Kt. n/k 1933'te verilen limum Enna-Suen'in limum yılıdır. Böylelikle önceki belgelerden bir fark olmaksızın kesin tarih bilgisi burada da verilememektedir. Bahsettiğimiz gibi, Enna-Suen adında iki limum

¹⁵ Bkz. J. G. Dercksen, Weeks, Months and Years in Old Assyrian Chronology, *BiOr.* 68, (2011): 236-237.

bulduğundan iki ihtimal bulunmaktadır. Birinci ihtimal Şu-Aşşur'un oğlu Ennam-Suen'in (REL 106 = MÖ 1866), ikinci ihtimal ise Şu-İstar'ın oğlu Ennam-Suen'in (REL 114 = MÖ 1858) limum yılıdır. Özetle bu belgeler kabaca MÖ 1880-1851 yılları arasına tarihlendirilebilir.¹⁶

KAYNAKÇA

- Albayrak, İrfan. "Koloni Çağında Yerli Bir Bayan 'Madawada'", 3. UHKB (1998): 1-14.
- Albayrak, İrfan. "1963 Yılı Kazılarında Ele Geçen Yerli Halkla İlgili Bir Grup Kültepe Tableti", 5. UHKB (2005): 21-32.
- Dercksen, Jan Gerrit. Weeks, Months and Years in Old Assyrian Chronology, BiOr. 68 (2011): 236-237.
- Erol, Hakan, "Anadolu'da Tarihi Çağların Başlaması: Asur Ticaret Kolonileri Dönemi (MÖ 1972-1718)" Anadolu Uygarlıkları (Tarihöncesi Dönemlerden Eski Çağ'ın Sonuna Kadar, eds. K. Doğanç ve F. S. Erbaşı, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale, (2023).
- Günbattı, Cahit. "An Eponym List (KEL G) from Kültepe", AoF 35/1 (2008): 117.
- Günbattı, Cahit. "Kültepe Tabletlerine Göre, Kadınların Ticarî Faaliyetleri Hakkında Bazı Gözlemler", XI. TTKB, (1994): 191.
- Kennedy, Douglas A.- Garelli, P. "Seize Tablettes Cappadociennes de l'Ashmolean Museum d'Oxford", Journal of Cuneiform Studies, Vol. 14, No. 5. (1960): 10.
- Laroche, Emmanuel. "Les Noms des Hittites" ÉTUDES LINGUISTIQUES IV (1966): 270.
- Michel, Cécile. "The Old Assyrian Trade in the light of Recent Kültepe Archives", Journal of the Canadian Society for Mesopotamian Studies, 3 (2008): 71.
- Michel, Cécile. "Women Work, Men are Professionals in the Old Assyrian Private Archives", The Role of Women in Work and Society in the Ancient Near East, SANER 13, Berlin: de Gruyter, Editörler B. Lion ve C. Michel (2016): 1-2.
- Schlüter, Sarah P. "Madawada Portrait of a "Businesswoman"?", Published in: B. Baragli, A. Dietz, Zs. J. Földi, P. Heindl, P. Lohmann and S. P. Schlüter (eds.), Distant Worlds and Beyond. Special Issue Dedicated to the Graduate School Distant Worlds (2012–2021), Distant Worlds Journal Special Issue 3, Heidelberg, Propylaeum (2021): 145.
- Veenhof, Klaas R. "The Old Assyrian List Of Year Eponyms From Karum Kanish And Its Chronological Implications", Türk Tarih Kurumu (2003): 1-68.

¹⁶ limum için Bkz. Klaas R. Veenhof, "The Old Assyrian List Of Year Eponyms From Karum Kanish And Its Chronological Implications", *Türk Tarih Kurumu*, (2003).

FOTOĞRAFLAR

Kt. n/k 1296

Önyüz

Alt Kenar

Arka Yüz

Kt. n/k 1514

Ön Yüz

Alt Kenar

Kt. n/k 1933

Ön Yüz

Alt Kenar

Arka Yüz

Üst Kenar

Sol Kenar

Sağ Kenar